

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Журнал заснований у 1918 році

**ВЧЕНІ ЗАПИСКИ
ТАВРІЙСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Серія: Філологія. Журналістика

Том 32 (71) № 1 2021

Частина 1

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

Головний редактор:

Казарін Володимир Павлович – доктор філологічних наук, професор, в.о. ректора Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Члени редакційної колегії:

Гадомський Олександр Казимирович – доктор філологічних наук, доктор габілітований гуманітарних наук в області мовознавства (Варшавський університет), професор, завідувач кафедри білоруських та українських досліджень Інституту славістики Опольського університету (Ополе, Польща);

Досенко Анжеліка Костянтинівна – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри слов'янської філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Свенцицька Еліна Михайлівна – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри слов'янської філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Семенець Ольга Сергіївна (відповідальний секретар) – кандидат філологічних наук, завідувач кафедри зарубіжної філології Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Статкевич Лариса Павлівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри зарубіжної філології Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Ткаченко Тетяна Іванівна – доктор філологічних наук, доцент.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

**Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet
Вченою радою Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
(протокол № 7 від 26.02.2021 року)**

Науковий журнал «Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського.
Серія: Філологія. Соціальні комунікації» зареєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 15711-4182Р від 28.09.2009 року)

***Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»)
зі спеціальностей 035 – Філологія, 061 – Журналістика відповідно до Наказу МОН України
від 17.03.2020 № 409 (додаток 1)***

***Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International
(Республіка Польща)***

Сторінка журналу: www.philol.vernadskyjournals.in.ua

**ISSN 2710-4656 (Print)
ISSN 2710-4664 (Online)**

© Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського, 2021

Rusakova O. O. THE ANALYSIS OF THE CRITERIA OF THE UKRAINIAN IELTS VARIANT.....	88
Руснак Ю. М. ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРИСЛІВНИКІВ З СУФІКСОМ -О, -Е У МОВОСТИЛІ О. КОБИЛЯНСЬКОЇ.....	94
Стратулат Н. В. ПЛЕОНАЗМИ ЯК РІЗНОВИД ЛЕКСИЧНИХ АНОРМАТИВІВ У НАУКОВОМУ МОВЛЕННІ.....	100
Топчий Л. М. ВЛАСТИВОСТІ, ТИПИ Й ФУНКЦІЇ ЗВЕРТАНЬ У ДИСКУРСІ У. САМЧУКА.....	106
Турко О. В. ПОРЯДОК СЛІВ У РЕЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ МОДАЛЬНОСТІ (НА МАТЕРІАЛІ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ).....	111
Шеремет А. В. СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ФЕМІНАТИВІВ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ АНГЛОМОВНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕКЛАДІВ ТВОРІВ ДЖ. Р. Р. МАРТИНА).....	116
РОМАНСЬКІ МОВИ	
Добровольська-Піпич І. Є. ФРАЗЕОЛОГІЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНІВ ARTURO PÉREZ-REVERTE “EL MAESTRO DE ESGRIMA”, “EL PINTOR DE BATALLAS”, “LA REINA DEL SUR”).....	121
Мелещенко А. И. ПРАГМАТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ МОДЕЛЕЙ АНТОНИМИЧЕСКИХ ПРИЛАГАТЕЛЬНЫХ СОВРЕМЕННОГО ФРАНЦУЗСКОГО ЯЗЫКА И ИХ ВЛИЯНИЕ НА СОЗДАНИЕ СВЯЗАННОГО КОНТЕКСТА.....	128
Філіппович Т. М. СПАНГЛІШ ЯК МОВНИЙ ФЕНОМЕН ВЗАЄМОДІЇ КУЛЬТУР.....	136
Чистяк Д. О. МІФОПОЕТИЧНА КОСМОЛОГІЯ В РАННІЙ ПОЕЗІЇ МОРІСА МЕТЕРЛІНКА.....	142
Яцканич Н. М. ТРУДНОЩІ В ОПАНУВАННІ ФОНОЛОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ.....	148
ТЮРКСЬКІ МОВИ	
Karimli Aytan Tahir NEW REPLACEMENT TENDENCIES IN THE DICTIONARY OF MODERN AZERBAIJANI LANGUAGE (WORDS THROUGH THE TURKISH LANGUAGE).....	154
Самедова Кёнуль Ибрагим гызы НОСОВЫЕ ГЛАСНЫЕ, ИСПОЛЬЗОВАННЫЕ В СЕВЕРНОМ ДИАЛЕКТЕ АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО ЯЗЫКА, В КОНТЕКСТЕ ОГУЗСКОГО И КЫПЧАКСКОГО ЯЗЫКОВ.....	159
ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО	
Аллахвердиева Малахат Фархад гызы СООТНЕСЕННОСТЬ ЭНАНТИОСЕМИИ С АНТОНИМИЕЙ И ПОЛИСЕМИЕЙ (НА МАТЕРИАЛЕ РУССКОГО И АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО ЯЗЫКОВ).....	166

Rusakova O. O. THE ANALYSIS OF THE CRITERIA OF THE UKRAINIAN IELTS VARIANT.....	88
Rusnak Yu. M. LEXICAL AND GRAMMATICAL FEATURES OF ADVERBS WITH THE SUFFIX -O, -E IN O. KOBYLYANSKA'S LANGUAGE STYLE	94
Stratulat N. V. PLEONASMS AS A VARIETY OF LEXICAL NON-STANDARDS IN SCIENTIFIC SPEECH	100
Topchiy L. M. PROPERTIES, TYPES AND FUNCTIONS OF APPEALS IN U. SAMCHUK'S DISCOURSE.....	106
Turko O. V. SENTENCE WORD ORDER IN THE UKRAINIAN LANGUAGE AS THE MEANS OF EXPRESSING MODALITY (BASED ON FICTIONAL TEXTS).....	111
Sheremet A. V. STYLISTIC SPECIFICATIONS OF USAGE FEMINITIVES IN TRANSLATIONS LITERATURE IN ENGLISH INTO UKRAINIAN (ON BEHALF G. R. MARTIN'S SERIES OF NOVELS TRANSLATED INTO UKRAINIAN LANGUAGE).....	116
ROMANIC LANGUAGES	
Dobrovol'ska-Pipich I. E. PHRASEOLOGICAL REPRESENTATION OF EMOTIONAL STATES IN THE ARTISTIC TEXT (ON THE MATERIAL OF THE NOVELS BY ARTURO PÉREZ-REVERTE "EL MAESTRO DE ESGRIMA", "EL PINTOR DE BATALLAS", "LA REINA DEL SUR".....	121
Meleschenko A. I. PRAGMATIC ASPECT ANTONYMIC MODELS OF ADJECTIVES OF MODERN FRENCH LANGUAGES AND THEIR INFLUENCE ON THE CREATION OF RELATED CONTEXT	128
Filippovych T. M. SPANGLISH AS A LINGUISTIC PHENOMENON OF INTERACTION OF CULTURES.....	136
Chystiak D. O. MYTHOLOGICAL COSMOLOGY IN THE EARLY POETRY BY MAURICE MAETERLINCK ..	142
Yatskanych N. M. DIFFICULTIES IN MASTERING FRENCH PHONOLOGICAL SYSTEM.....	148
TURKIC LANGUAGES	
Karimli Aytan Tahir NEW REPLACEMENT TENDENCIES IN THE DICTIONARY OF MODERN AZERBAIJANI LANGUAGE (WORDS THROUGH THE TURKISH LANGUAGE).....	154
Samedova Konul Ibrahim gizi. NOSE VOICES USED IN THE NORTHERN DIALECT OF THE AZERBAIJAN LANGUAGE, IN THE CONTEXT OF THE OGUZ AND KYPCHAK LANGUAGES.....	159
GENERAL LINGUISTICS	
Allahverdiyeva M. F. CORRELATION OF ENANTIOSEMY WITH POLYSEMY (CASE OF THE RUSSIAN AND AZERBAIJANI LANGUAGES).....	166

УДК 811.161.2'367.52'37'42
DOI

Турко О. В.

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

ПОРЯДОК СЛІВ У РЕЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ МОДАЛЬНОСТІ (НА МАТЕРІАЛІ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ)

У статті окреслено концептуальні положення синтаксичної природи модальності, проаналізовано її типи, засоби представлення. Крім цього, подано характеристику модальності в різних наукових галузях, що свідчить про широкий діапазон її функціонування. Увагу зацентовано на семантико-синтаксичній природі модальності. Міркування про об'єктивну (реальну, ірреальну) та суб'єктивну модальність визначено як дискусійні.

Актуалізовано поняття «порядок слів» у реченні української мови, що є наскрізним для формально-граматичної та комунікативної парадигм. З'ясовано, що поняття «модальність» і «порядок слів», хоч і виникли в різних синтаксичних парадигмах у різний часовий проміжок, усе ж перебувають у тісних граматичних взаємозв'язках у синтаксичній площині, установлено взаємообумовленість цих понять у реченнєвій структурі. Порядок слів у реченні проаналізовано як засіб вираження модальності, водночас окреслено необґрунтовані питання порядку слів, зокрема «вільний порядок слів» визнано некоректним терміном, оскільки таке розташування пропозитивних компонентів спричинено певними синтаксичними зв'язками та відношеннями.

На матеріалі художніх текстів визначено лексико-семантичні значення, спричинені непрямим порядком слів у реченнях, об'єктивної та суб'єктивної модальності; названо граматичні показники модального значення.

Порядок слів описано як засіб реалізації модальності, що аж ніяк не нівелює його релевантності в побудові пропозиції, реалізації синтаксичних функцій компонентів, а також у художньому моделюванні дійсності майстрами слова. Подальші дослідження порядку слів у реченнях української мови у світлі комунікативного синтаксису дадуть змогу виявити засоби його увиразнення, співвідношення з темо-ремним членуванням речення.

Ключові слова: порядок слів, непрямий порядок слів, модальність, об'єктивна модальність, суб'єктивна модальність, засоби вираження.

Постановка проблеми. Поняття «порядок слів» і «модальність» з'явилися в українському мовознавстві в різних граматичних парадигмах: питання порядку слів у реченні української мови виникло в руслі формально-граматичного підходу, на сучасному етапі розвитку мовознавства актуалізується в комунікативному аспекті та як стилістичний маркер увиразнення авторського стилю (інверсійний порядок слів); модальність – синтаксична категорія, яка виражає відношення змісту висловлювання до дійсності або суб'єктивну оцінку висловленого, виникла в руслі функційного синтаксису. Ці поняття введено в науковий обіг у різний час: «порядок слів» обґрунтував у 1900 р. Е. Бернекер [22], модальність – у 1955 р. Ш. Баллі [2]. Водночас і модальність, і порядок слів у реченні мають чимало спільних синтаксичних рис. Зокрема, впливають на граматичне значення компонентів речення, зумовлені комунікативним наміром мовця, продукують виражальні засоби жанрів стилів мови тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Порядок слів у реченні у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві здебільшого розглянуто як синтаксичну категорію, що властива українській мові й відрізняє її від тих мов, котрі мають установлений порядок слів (О. Пешковський, Л. Булаховський, В. Матезіус, Л. Щерба, В. Виноградов, Є. Кротевич, І. Білодід, А. Мельничук, І. Слинько, Н. Гуйванюк, М. Кобилянська, А. Загнітко та ін.); проаналізовано у світлі тема-рематичного розгортання речення (М. Алексеева, В. Богдан, А. Лепетюха, Н. Лешкова, Н. Гуйванюк, Л. Марчук, А. Загнітко та ін.); описано інверсію як засіб стилістичного маркування (С. Єрмоленко, А. Коваль, І. Соїна, О. Тележкіна та ін.).

Варто зауважити, що довільний порядок слів зумовлений певними семантико-синтаксичними, комунікативними закономірностями розвитку та функціонування української мови. Відтак це питання потребує глибшого дослідження,

а поняття «вільний порядок слів» видається нам синтаксично некоректним.

Модальність досліджували як функціонально-семантичне явище (А. Биценко, В. Бріцин, І. Смушинська, О. Доценко та ін.); вивчали лінгвістичні й нелінгвістичні засоби вираження модальних значень (Ф. Бацевич, А. Калита, Т. Корольова, Г. Сивокінь та ін.); здійснювали зіставлення форми й змісту модальних проявів у різносистемних мовах (О. Валігура, Т. Кияк, Т. Корольова, В. Шаховський та ін.).

Постановка завдання. Мета статті – виявити взаємозв'язок порядку слів у реченні з модальним значенням.

Виклад основного матеріалу. Речення в українській мові становить домінуючу лінгвістичну одиницю, що відображає мовну картину світу шляхом ментальної інтерпретації та мовними засобами. Речення розглядають як самостійну систему, що охоплює інші мовні одиниці, розкриває їх лінгвістичні можливості, функції, значення. У межах речення найчастіше видозмінюються смисл одиниць мови, збагачується їх емоційно-оцінна семантика, модифікуються дериваційні можливості.

Структура речення мов світу (не зафіксовано жодної природної мови, у якій не виокремлюють речення), у тому числі й української, виявляє історію функціонування, становлення та розвитку мови. Крім цього, саме структура речення становить певні моделі організації мови, членує мовний потік; у реченні виявляється діалектична єдність мови як знакової системи й мовлення як практичного втілення мови, її індивідуалізації.

Як слушно зауважила Н. Гуйванюк, «інноваційні тенденції у використанні розділових знаків пунктуації зумовлені особливостями текстових модифікацій речень, де вони наділені авторською модальністю й експресивністю, підпорядковані комунікативній меті мовця, його прагматичним інтонаціям» [7, с. 21]. На нашу думку, текстові трансформації спричиняють перегляд і доповнення змісту граматичних категорій загалом, порядку слів у реченні та модальності зокрема.

Питання порядку слів у реченні української мови вирізняється прескриптивним, як зауважено вище, тлумачення вільного та фіксованого розташування компонентів речення. Виникає необхідність аналізу розміщення слів у реченні у формально-граматичному й комунікативному аспектах. Порівняймо, як змінюється синтаксичне значення прикметника від зміни його позиції в реченні: *Світ пестливих, здрібнілих слів неодмінно впроваджує нас у стихію української*

народної пісні [19, с. 152] (узгоджене невідокремлене означення); *Вже навіть земля, сіра й тверда, стає схожою на асфальт [...]*¹ [19, с. 160] (узгоджене відокремлене означення); [...] *«цвітка» вже не сприймалася як щось здрібніле, інакше й не потрібний був би епітет «дрібна»* [19, с. 155] (неузгоджене невідокремлене означення); [...] *його ж таки барва [...] вже не холодна, лиш тепла, осяйна [...]* [19, с. 155] (складений іменний присудок); *Прокажімо [...] «маленька» й «ведицезна» [...]* [19, с. 153] (прямий додаток). Крім цього, зіставимо, як синтаксичне значення, зумовлене позицією в реченні, спричиняє субстантивізацію прикметника: [...] *прекрасне також у нерухомих предметах [...]* [19, с. 165].

Крім цього, діахронічній парадигмі української мови властива зміна підходів до тлумачення мовних одиниць і явищ так, що кожна наступна теорія вибудовується на попередній шляхом заперечення, спростування або ж ствердження певного факту, його доповнення, відкриття нового. Поряд із цим синхронічній парадигмі властива концептуалізація в дослідженні мови, що виражається у створенні термінологічної, методологічної та поняттєвої бази.

Водночас комплексний розгляд питання про порядок слів у реченні української мови, на нашу думку, дасть змогу чіткої відповіді на питання про синтаксичну роль тих компонентів речення, які мають дуальний зміст. Крізь призму порядку слів у реченні, власне їх позиції в реченні, пояснює поняття про дуплективи І. Вихованець: «Диференціація формально-синтаксичної структури речень проходить по лінії семантичної природи іменника-підмета. Якщо іменник-підмет називає особу, то він поєднується подвійним синтаксичним зв'язком з елементами подвійного присудка – дієсловом і предикативним прикметником. І навпаки, коли позицію підмета займають назви неживих предметів, то сполука «дієслово + прикметник» з формально-синтаксичного боку не членується, тобто є аналітичною формою, іменним складеним присудком із трансформованим у зв'язку дієсловом» [6, с. 90].

Вагому функцію зреалізовує порядок слів у стилістичній парадигмі української мови, зокрема в жанрово-стильовій організації речення, тексту, а щодо художнього стилю, то в ньому визначальну роль має ідіолектність письма майстрів слова. На підставі цього не викликає жодного сумніву необхідність розгляду стилістичного аспекту порядку

¹ Тут і надалі так позначаємо власне скорочення авторського тексту

слів у реченні, чинників, що зумовлюють таке розташування (авторський задум, художні засоби тощо).

Спробуємо визначити взаємозв'язок порядку слів в українській мові та модальності як невід'ємного складника пропозиції.

Категорія модальності – настільки багатоаспектне поняття, що стало предметом дослідження різних наукових галузей. Так, філософське розуміння модальності полягає в метафізичному аспекті, спрямованому на вивчення природи речей, і металінгвістичному аспекті, пов'язаному з певними властивостями наших тверджень. У логіці визначають функції модальних понять у формалізованих системах аргументації. Лінгвістичне тлумачення зосереджується на питанні про статус модальності та її місця в системі лінгвістичних категорій, способи й засоби вираження модальності на різних рівнях мови.

У сучасній лінгвістиці концептуальним є твердження про гетерогенний характер семантики пропозиції, у якій переплітаються два типи смислів – об'єктивний і суб'єктивний. Цю думку обґрунтував Ш. Баллі, установивши наявність у висловлюванні двох компонентів – диктуму й модусу. Останній, на думку вченого, є «душа пропозиції; як і думка, утворюється здебільшого в результаті активної операції суб'єкта мовлення» [2, с. 44], який підпорядковує собі мовний знак, змушуючи його виступати носієм власного, особистісного, бачення фактів і явищ дійсності.

В. Виноградов трактував модальність як центральну мовну категорію: «Кожна пропозиція включає в себе модальне значення, тобто містить указівку на ставлення до дійсності» [5, с. 55]. Мовознавець підкреслював, що немає чітких меж між категорією модальності й емоційно-експресивними змістом висловлювання [5, с. 49].

Відтак помітна тенденція до трактування модальності як синтаксичної категорії (Г. Золотова, Л. Єрмолаєва та ін.). Визначення модальності як категорії, що тісно пов'язана з комунікативним наміром мовця й реалізується в процесі спілкування у формі різноманітних комунікативно-синтаксичних і модальних типів висловлень у різних мовленнєвих актах [3, с. 66], продовжили представники функційної граматики О. Бондарко, О. Беляєва та ін.

Активно досліджують цю категорію й тепер, що спричинено сутністю цього поняття, адже мова є відображенням мислення, мовець у силу суб'єктивного бачення дійсності вкладає в мовлення різну семантику та оцінність, що спричиняє типи модальності, залучення різних засобів тощо.

Водночас у художньому мовленні найчастіше видозмінюються смисл одиниць мови, збагачується їх емоційно-оцінна семантика, модифікуються дери-ваційні можливості, що значно доповнює типологію вираження граматичних значень.

Теоретичні положення мовознавців дали підстави виокремити типи модальності й засоби її представлення. Розрізняють об'єктивну та суб'єктивну модальність. Об'єктивна модальність – «відношення змісту висловлення до дійсності як реальне чи ірреальне (можливе, необхідне й бажане)» [8, с. 67]; суб'єктивна модальність – «ставлення мовця до змісту повідомлення, реалізованого в пропозитивній частині висловлення (епістемічне, волітивне й аксіологічне суб'єктивно-модальні значення)» [8, с. 67].

Засобами вираження об'єктивної модальності слугують морфологічні (способи дієслів), конструктивно-синтаксичні, інтонаційно-синтаксичні та лексико-граматичні засоби [8, с. 67–82]; суб'єктивна модальність представлена складними об'єктно-з'ясувальними конструкціями з модусом у головній частині й диктумом у підрядній, вставними конструкціями, модальними частками, інтонацією [8, с. 82–90]. До названих засобів представлення модальності належить порядок слів [9, с. 120] як граматики-стилістичний маркер.

Непрямий порядок слів у реченні з об'єктивною модальністю увиразнює такі лексико-семантичне значення:

– найменування факту, події: *Залишив купець дружину з боргами та єдиною радістю – гарненькою донькою* [19, с. 306–307] (увиразнено предикативний компонент);

– називання часу, місця, причини, мети, умови, способу дії тощо: *Ще до відбою Микола [...] пхнув під подушку сірники, пачку «Біло-мору»...* [16, с. 503] (увиразнено адвербіальний компонент);

– акцентування на імені персонажів, предметах: *Дідону – зразок пристрасної любові – з'їдає «сліпий» вогонь* [19, с. 371], *Мої заробітки – п'ятдесятикілограмові слюдяні мішки з цукром – батько з матір'ю вивозили продавати на київську трасу...* [21, с. 17] (увиразнено об'єкт-суб'єктні компоненти);

– аксіологічне значення: *В пустелі сизих вечорів, в полях безмежних проти неба [...]* [13, с. 73] (увиразнено означальний компонент).

Крім цього, непрямий порядок слів у реченні з об'єктивною модальністю супроводжується морфологічними компонентами:

– сполучниками сурядності (*a, ta* (але), *але, утім* (проте), *й*), що приєднують речення, котре виражає додаткову інформацію: *Вони панни Місяця. І Місяць керує всіма їхніми вчинками. А нам, земним істотам, не дано збагнути жінку* [4, с. 106];

– обмежувально-видільними частками (*лише, саме, хіба, ось*), підсилювальними частками (*ще*), котрі слугують засобом зв'язності: [...] *Троцький вже не живий. Га! Ще ж є генерал Судоплатов* [11, с. 35];

– прислівниками та займенниками, які утворюють питану пропозицію: *Нащоць вона здалась їм, стара баба?* [14, с. 66];

– особливими емоційно забарвленими конструкціями: *Що нам німці* [...], *які перевернули в зворотний бік Символ Рухомого Вогню – Сонця...* [11, с. 47].

Оскільки об'єктивна модальність є більш нейтральною в семантичному та емоційно-експресивному відношенні, ніж суб'єктивна модальність, описані лексико-семантичні значення та граматичні засоби маркування непрямого порядку слів у реченнях із об'єктивною модальністю тісно пов'язані із синтаксичною функцією пропозитивних компонентів, котрі зі зміною своєї «усталеної» позиції не змінили синтаксичного значення. Тобто інверсійність увиразнює лексико-семантичне значення маркованого компонента зміною його позиції. Зв'язності й маркуванню семантичного значення компонентів слугують морфологічні маркери (прислівники, займенники, частки, сполучники) та емоційно забарвлені конструкції.

Ширші значення притаманні суб'єктивній модальності [8; 12; 18]:

1) епістемічне, що передає оцінку суб'єкта ступеня достовірності об'єктивних зв'язків: ... *вітає, здається, навіть хирлявий зустрічний вітерець* [...] *з полегшенням приносячи й далеке бамкання з ратушої вежі...* [10, с. 121–122];

2) волітивне, яке експлікує інтенції мовця щодо необхідності чи бажаності пропозитивного

змісту речення/висловлення: *У Києві* [...], *варто було*, [...] *пошукати іншої, але саме Світлану не промине око лихого спокусника* [20, с. 19];

3) аксіологічне, що репрезентує оцінну характеристику мовцем відображених у диктумній частині речення фактів довкілля: *У той же час і в тому ж місті проводиться ще одна прецікава акція – така собі напівтаємна конференція трансконтинентальних мафійних структур, але, як це й буває завжди, саме під виглядом нібито конференції з боротьби з мафійними структурами* [1, с. 171].

Непрямий порядок слів посилює семантичне значення актуалізаторів суб'єктивної модальності – вставних слів, створюючи необхідний контекст, зумовлений авторським задумом.

Окремим засобом вираження суб'єктивної модальності є власне непрямий порядок слів, що актуалізує значення моносемантично (такі конструкції й за межами контексту зберігають своє значення): *Мій Лагута курки не вб'є* [14, с. 35] (маркується значення безпечної, спокійної, неагресивної людини), і полісемантично: *То вже нема коли снідати – скоро вечеряти треба* [19, с. 216] (у контексті йдеться про людину, котра погрузла в роботі, не може правильно організувати свій робочий час; може цей вислів мати й значення – «плинність часу»); *Тоді такий час був* [14, с. 42] (у контексті йдеться про складний час, водночас цей вислів може позначати й гарні, добрі часи).

Висновки і пропозиції. Проаналізувавши поняття «порядок слів» у реченні та «модальність», виявили їх взаємозв'язок: порядок слів у реченні сприяє актуалізації семантичного значення інверсійного компонента пропозиції як для об'єктивної, так і для суб'єктивної модальності. Крім цього, для вираження значення суб'єктивної модальності інверсійний порядок слів є окремим засобом, що зреалізовується моно- та полісемантично.

Список літератури:

1. Андрухович Ю. Перверзія : роман. Львів : Класика, 2002. 290 с.
2. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. Москва : Изд-во иностранной литературы, 1955. 416 с.
3. Беляева Е. И. Модальность в различных типах речевых актов. *Филологические науки*. 1987. № 3. С. 64–69.
4. Винничук Ю. Мальва Ланда : роман. Львів : Піраміда, 2003. 540 с.
5. Виноградов В. В. Исследования по русской грамматике. Москва : Наука, 1975. 559 с.
6. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови / відп. ред. К. Г. Городенська. Київ : Наукова думка, 1992. 224 с.
7. Гуйванюк Н. В. Слово – Речення – Текст : вибрані праці. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2009. 664 с.
8. Доценко О. Л. Семантико-прагматичний синтаксис: особливості вираження модальності : монографія. Київ : Міленіум, 2006. 226 с.

9. Загнітко А. П. Теорія сучасного синтаксису : монографія. 2-ге вид., виправл. і доп. Донецьк : ДонНУ, 2007. 294 с.
10. Іздрик. Воцек & воцкекурґія. Львів : Кальварія, 2002. 204 с.
11. Кожелянко В. Дефіляда в Москві : роман. *Сучасність*. 1998. № 11. С. 9–56; № 12. С. 6–38.
12. Козловський В. В. Про прагматичну спрямованість суб'єктивно-оцінного аспекту модальності. *Мовознавство*. 1991. № 3. С. 68–73.
13. Костенко Л. В. Річка Геракліта / упоряд. та передм. О. Пахльовської ; післямова Д. Дроздовського. Київ : Либідь, 2011. 336 с.
14. Медвідь В. Кров по соломі : роман. Львів : Кальварія, 2002. С. 15–352.
15. Німчук В. Мовознавство на Україні в XIV–XVII ст. : монографія. Київ : Наукова думка, 1985. 215 с.
16. Пашковський Є. Закрита палата : оповідання. *Приватна колекція: Вибрана українська проза та есеїстика кінця ХХ століття* / упоряд., вступне слово, бібліограф. відомості та приміт. В. Габола. Львів : Піраміда, 2002. С. 503–512.
17. Процюк С. Інфекція. Львів : Піраміда, 2002. 196 с.
18. Сафонова Н. М. Еволюція поглядів на суб'єктивну модальність. *Вісник Львівського університету. Серія «Філологічна»*. Львів : ЛНУ імені І. Я. Франка, 2004. Вип. 34. Ч. I. С. 74–80.
19. Содомора А. Наодинці зі словом. Львів : Центр гуманітарних досліджень Львівського держ. університету ім. І. Франка, 1999. 475 с.
20. Ульяненко О. Хрест на Сатурні. Історія одного кохання. *Кур'єр Кривбасу*. 2004. № 176. С. 3–55; № 177. С. 53–102.
21. Шкляр В. Ключ : роман. *Сучасність*. 1999. № 5. С. 6–59; № 6. С. 9–59.
22. Berneker E. Die Wortfolge in den slawischen Sprachen. Berlin, 1900. 162 s.

Turko O. V. SENTENCE WORD ORDER IN THE UKRAINIAN LANGUAGE AS THE MEANS OF EXPRESSING MODALITY (BASED ON FICTIONAL TEXTS)

The article describes conceptual grounds of syntactic nature of modality, names its types and means of representation. Besides, it provides the characteristics of modality in different scientific branches which testifies of a wide range of its functioning. The attention is concentrated on semantic-syntactic nature of modality. Considerations regarding objective (real, unreal) and subjective modality are defined as debatable.

The concept of “word order” in the sentence in the Ukrainian language is actualized which is cross-cutting for formal-grammatical and communicative paradigms. It has been established that such concepts as “modality” and “word order”, although they appeared in different syntactic paradigms and in different time periods, are still in close grammatical relations in syntactic plane; the interdependence of these concepts in a sentence structure has been set. Sentence word order has been analyzed as the means of expressing modality, while ungrounded questions of word order are analyzed, mainly “free word order” is considered to be an incorrect term as such a placement of propositional components is caused by certain syntactic connections and relations.

Lexical-semantic meanings caused by indirect word order in a sentence, objective and subjective modality are defined based on the materials of fictional texts; grammatical indicators of modal meaning are named.

Word order is described as the means of implementing modality which does not negate its relevance in the construction of a sentence, the implementation of syntactic functions of its components as well as in the artistic modeling of reality by the masters of a word. Further research of word order in the sentences of the Ukrainian language in terms of communicative syntax will make it possible to identify the means of expression of this syntactic concept, its correlation with theme-rheme segmentation of a sentence.

Key words: *word order; indirect word order; modality, objective modality, subjective modality, means of expression.*

Відомості про авторів

Азарова Л. Є. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету

Аллахвердиева М. Ф. – доцент Бакинського слов'янського університету (Азербайджан)

Бабашова Х. А. – доктор філософії з філології, доцент кафедри загального мовознавства Бакинського слов'янського університету (Азербайджан)

Байрамова І. А. – дисертант Азербайджанського університету мов (Азербайджан)

Баширова Айнур – докторант кафедри азербайджанської мови Гянджинського державного університету (Азербайджан)

Білик Я. С. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри українознавства Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова

Гаєвська О. В. – кандидат філологічних наук, асистент кафедри мов і літератур Далекого Сходу та Південно-Східної Азії Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Гарачковська О. О. – доктор філологічних наук, професор Київського національного університету культури і мистецтв

Голтвеницька М. В. – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри педагогіки та іноземної і української філології Харківської державної академії дизайну і мистецтв

Гуркіна Т. Ю. – старший викладач кафедри іноземних мов та підготовки іноземних студентів ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»

Гуся Л. В. – аспірант III курсу кафедри загального та германського мовознавства ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Давиденко А. О. – викладач кафедри іноземної філології Київського національного авіаційного університету

Дерба С. М. – кандидат філологічних наук, доцент завідувач кафедри української та російської мов як іноземних Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Джочка І. Ф. – кандидат філологічних наук, доцент доцентка кафедри української мови факультету філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Добровольська-Шпіч І. Є. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іспанської мови та спеціального перекладу Одеського державного університету «Одеська політехніка»

Жуйкова М. В. – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови Волинського національного університету імені Лесі Українки

Іваницька Н. Б. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету

Карімлі А. Т. – аспірант кафедри азербайджанської мови Гянджинського державного університету (Азербайджан)

Качак Т. Б. – доктор філологічних наук, професор кафедри фахових методик і технологій початкової освіти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Кійко С. В. – доктор філологічних наук, професор кафедри германського, загального і порівняльного мовознавства Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Кійко Ю. Є. – доктор філологічних наук, доцент кафедри германського, загального і порівняльного мовознавства Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Косович О. В. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри романо-германської філології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Косовська Д. В. – викладач кафедри мовної та загальногуманітарної підготовки іноземців Інституту міжнародної освіти Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Коць Т. А. – доктор філологічних наук, старший науковий співробітник відділу стилістики, культури мови та соціолінгвістики Інституту української мови Національної академії наук України

Куньч З. Й. – кандидат філологічних наук, доцент, завідувачка кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Кухарик О. І. – студентка I курсу магістратури факультету іноземних мов Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Лазаренко С. В. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Любецька В. В. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри мовної та загальногуманітарної підготовки іноземців Інституту міжнародної освіти Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Ляпичева О. Л. – доцент кафедри іноземних мов та підготовки іноземних студентів ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»

Марчук О. І. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Махачашвілі Р. К. – доктор філологічних наук, завідувач кафедри оманської філології та порівняльно-типологічного мовознавства Київського університету імені Бориса Грінченка

Мелешенко А. І. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та практики перекладу Національного університету «Запорізька політехніка»

Мельник М. Р. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Мікіна О. Г. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри зарубіжної філології Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

Муратова О. В. – доцент кафедри української філології Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Назаренко О. М. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики Національного університету «Одеська юридична академія»

Панько О. І. – старший викладач кафедри міжнародних комунікацій ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Паук М. М. – кандидат філологічних наук, Відокремлений структурний підрозділ «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж» Мукачівського державного університету

Пітель В. І. – доцент кафедри української мови факультету філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Пітель В. М. – доцент кафедри української мови факультету філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Радіонова Т. М. – доцент кафедри української філології Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Решетняк О. О. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Русакова О. О. – викладач кафедри зарубіжної філології Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

Руснак Ю. М. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри суспільних наук та українознавства ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет»

Салімова С. Р. – доктор філософії в галузі філології, доцент кафедри романської філології Бакинського слов'янського університету

Самедова К. І. – доктор філософії в галузі філології, доцент кафедри Сучасного азербайджанської мови, факультету філології Азербайджанського державного педагогічного університету

Сапун К. В. – аспірант 2 курсу кафедри загального та прикладного мовознавства та слов'янської філології Донецького національного університету імені Василя Стуса

Семеніст І. В. – кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри східних мов та перекладу Київського університету імені Бориса Грінченка

Серпак Н. Ф. – кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри медичної фізики та інформатики Вінницького національного медичного університету імені Миколи Пирогова

Сидорчук Т. М. – викладач кафедри медицини катастроф та військової медицини Вінницького національного медичного університету імені Миколи Пирогова

Стратулат Н. В. – кандидат філологічних наук, доцент, професор кафедри правничої лінгвістики Національної академії внутрішніх справ

Страшко І. В. – кандидатка філософських наук, докторантка кафедри прикладної лінгвістики, порівняльного мовознавства та перекладу Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Телегіна Н. І. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Тимченко К. А. – викладач кафедри іноземних мов та підготовки іноземних студентів ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»

Топчий Л. М. – доцент кафедри української мови та літератури Ізмаїльського державного гуманітарного університету

Турко О. В. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри філологічних дисциплін початкової освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Філіппович Т. М. – викладач кафедри теорії та практики іноземних мов Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Фуштей А. В. – магістрантка спеціальності «Філологія (Українська мова)» Факультету філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Чистяк Д. О. – доктор філологічних наук, доцент, доцент кафедри романської філології Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Шеремет А. В. – аспірант кафедри документознавства Університету Григорія Сковороди в Переяславі

Яцканич Н. М. – старший викладач кафедри міжнародних комунікацій факультету туризму та міжнародних комунікацій ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

НОТАТКИ

Науковий журнал

**ВЧЕНІ ЗАПИСКИ
ТАВРІЙСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Серія: Філологія. Журналістика

Том 32 (71) № 1 2021

Частина 1

Коректура • *Н. Пирог*

Комп'ютерна верстка • *Н. Кузнецова*

Адреса редакції:

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

м. Київ, вул. Івана Кудрі, 33

Електронна пошта: editor@philol.vernadskyjournals.in.ua

Сторінка журналу: www.philol.vernadskyjournals.in.ua

Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсетний. Цифровий друк. Обл.-вид. арк. 32,77. Ум.-друк. арк. 35,11. Зам. № 0421/143

Підписано до друку 01.03.2021. Наклад 150 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»

65101, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1

Телефон +38 (048) 709 38 69,

+38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 6424 від 04.10.2018 р.